

Wemeldinge: spotlied op rangen en standen

J.W. Holleman*

SAMENVATTING. Dit artikel rapporteert de uitkomsten van een internetsearch naar de ontstaansgeschiedenis van een Leids studentenliedje over de Generaal van Everdingen en van de varianten die in omloop zijn geweest. Het startpunt wordt gevormd door dagbladcolumns van Heldring (1998) en Prinsen (2005).^{1,2} Doel is hypothesen te genereren voor nader geschiedkundig onderzoek. Voorlopig lijkt Meneer van Wemeldinge de oudste rechten te hebben, maar de Heer van Grevelingen is een oudere kanshebber, evenals Hiëronymus van Beverningh(e).

METHODE. Dit artikel heeft geen wetenschappelijke pretenties. Het is bedoeld als een vóórwetenschappelijk essay over een spotliedje dat gezongen is in de jaren 1920. Het komt voort uit een studeerkamerproject waarbij slechts gebruik is gemaakt van een batterij woordenboeken, een personal computer en een digitaal zoekprogramma om het internet af te grazen. Met sociologische verbeeldingskracht hoopt de auteur in deze beknopte casestudie nuttig voorwerk te hebben verricht voor geschiedkundigen die zich toeleggen op dergelijke volkskundige onderzoeksthema's.

INLEIDING. Als mijn vader (1908-1961) in een jolige bui was, zong hij een liedje uit zijn Leidse studententijd, getoonzet op muziek van Franz Liszt.³ Volgens de Nederlandse Liederenbank is het een militair liedje, gebaseerd op het ruitersignaal DRAF.⁴ Mijn vader was wegens broederdienst van dienstplicht vrijgesteld, dus hij moet het liedje in het Leidsch Studenten Corps (LSC) hebben opgepikt.

In het militaire *Voorschrift Trompetsignalen* treffen we het ruitersignaal DRAF aan, dat inderdaad geënt lijkt te zijn op passages uit de tweede Hongaarse Rapsodie van Franz Liszt.⁵ In de Liederenbank worden de volgende tekstregels vermeld: *Generaal van Everdinge / Die zat op de plee te zingen: / (...)*. Met de nodige bombarie zong mijn vader vervolgens de slotregel: *Schijtpoep, ik heb de schijtpoep*.⁶ Kennelijk had de generaal last van diarree. Maar volgens Heldring (1998) was er ook een alternatieve slotregel in zwang: (...) / *Bloemkool, geef mij maar bloemkool*. Met het nuttigen van bloemkool en pruimen heb je een probaat huismiddel tegen obstipatie. Later in dit artikel [zie (h)] wordt nog een derde mogelijke slotregel voorgesteld: (...) / *Schijtpoep, 'k zit in de schijtpoep*.

Zo'n signaaltekst of -rijm fungeerde in de opleiding van militaire ruiters en fietsende infanteristen als ezelsbruggetje om hun de betekenis van de militaire trompetsignalen in te prenten.⁷ Wat het DRAF-signaal betreft, zouden de militaire instructeurs bijvoorbeeld als tekst kunnen kiezen: *Dominee van Scheveningen / Die zat op de plee te zingen / Bloemkool, geef mij maar bloemkool*. Weliswaar werd hiermee de Geestelijke Stand bespot, maar daar kon niemand echt aanstoot aan nemen.

Het lied had alle potentie om onder zingende cadetten en studenten een blijvertje te worden. De zangers omarmden het vulgaire karakter van de tekst rond vrijheid, gelijkheid en broederschap. Ze vierden de studentikoze Vrijheid en trachtten het juk van hun geciviliseerde opvoeding, van het deftige fatsoen en van de ouderlijke adoratie voor klassieke muziek van zich af te schudden. Ook beleefden ze de tekst als een oproep tot Gelijkheid en Broederschap: koning, keizer, admiraal, poepen doen ze allemaal (zelfs je eigen ouders!). En last but not least was het een variabele tekst, die gereede gelegenheid bood om zelf in te vullen wie er op het privaat zat en welke tekst hij in de mond nam. Het liedje noodde er dus toe, de hogere standen en (al dan niet verfoeide) gezagsdragers of groeperingen te kakken te zetten. Ook parvenu's die

* Dr. J.W. (Wes) Holleman (geboren in 1941) was lid van het Utrechtsch Studenten Corps en behaalde in 1967 het doctoraalexamen Sociologie aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.

tot de hogere standen probeerden op te klimmen (zowel als hoge heren die pardoos op de maatschappelijke ladder gezakt waren), liepen het risico te worden bespot.

RESULTATEN. Hoe het ook zij, ik houd het erop dat uit een -- mij onbekende -- grondtekst allerlei varianten zijn voortgekomen, waarin personen of groeperingen op de korrel werden genomen. Voortbouwend op het werk van de dagbladcolumnisten Heldring (1998) en Prinsen (2005), neem ik eerst de Generaal van Everdingen en de heer Grothe van Wemeldinge onder de loep, en vervolgens andere personen en groeperingen die door leden en reünisten van het Leidsch Studenten Corps als mikpunt van vrolijke spot konden worden gekozen: de Utrechters, de Adelstand, de Homoseksuelen, de Boerenstand en de Gegoede Burgerij.

(a) De hoge officieren van de KMA. Generaal-majoor der artillerie G.G. van Everdingen (1871-1939) was van 1923 tot 1929 gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie te Breda.⁸ Sinds 1896 was hij in diverse functies aan de KMA verbonden: eerst als luitenant en kapitein, en later als kolonel en generaal. Welke rang hij ook had, ze pasten naadloos in het dravende metrum van Liszt. Met Van Everdingen, exponent van de leidinggevende officieren, viel niet te spotten. Hij was dus een prachtig mikpunt voor een heimelijk spotlied van de KMA-cadetten. Voor standsgevoelige lieden speelde misschien ook mee dat de generaal slechts uit het Wapen der Artillerie en dus niet uit het aristocratische Wapen der Cavalerie afkomstig was.

(b) De statusbeluste gegoede burgerij. Gesteld: je behoort tot de nouveaux riches en je wilt het maatschappelijk aanzien van je familie verhogen of bestendigen. Dan is het verstandig een dubbele naam te verwerven. Daartoe biedt de *Bosch-route* een goede mogelijkheid. Ten tijde van koning Lodewijk Napoleon, omstreeks 1806, kocht de bemiddelde ‘bourgeois gentilhomme’ mr. P.W. Bosch (1771-1834), een verguisde rooms-katholiek, de Heerlijkheid Drakestein.⁹ Zodoende mocht hij voortaan de pseudo-adellijke titel *Heer van Drakestein* voeren. Al snel noemde hij zich Bosch van Drakestein en anno 1829 werd hij door koning Willem I in de adelstand verheven.

Een soortgelijke route werd later bewandeld door Alexander Lodewijk Grothe (1812-1900), telg van een welgestelde Utrechtse familie.¹⁰ Op enig tijdstip in de negentiende eeuw, dus vermoedelijk vóórdat de officier Van Everdingen bezongen werd, kocht hij de rechten van de Ambachtsheerlijkheid Wemeldinge en de bijbehorende titel *Heer van Wemeldinge*. Vervolgens liet hij zich de dubbele familienaam *Grothe van Wemeldinge* aanmeten.¹¹ Naar verluidt heeft er trouwens ooit een adellijk geslacht (Van) Wemeldinge bestaan, maar het is hem niet gelukt het drietrapsproject van de katholieke citoyen Bosch te evenaren.¹²

Waarschijnlijk hebben velen zich vrolijk gemaakt over de statushonger van de gegoede burgerij, zoals tentoongespreid door de heer Grothe. Dus kon men een ironisch spotliedje dichten: *En meneer Van Wemeldinge / Die zat op de plee te zingen / (...)*. Een andere tak van de familie Grothe mocht zich sinds 1877 Loten van Doelen Grothe noemen.

(c) De adel en het Utrechtsch Studenten Corps. Vervolgens kwamen de rechten van deze Heerlijkheid bij Jhr. Frederik Bosch van Drakestein (1871-1911) terecht. De jacht- en visrechten leverden pachtgeld op, maar aan de investering waren ook andere mogelijke vruchten verbonden. Met de bijbehorende pseudo-adellijke titel kon immers het maatschappelijk aanzien van een eventuele schoonzoon worden opgepoetst als een jongedochter beneden haar stand zou trouwen. Na zijn dood werd de titel in 1933 door zijn erfgenamen verkocht.¹³

Had Jhr. Frederik het oude spotlied op de koop toe gekregen? Door de leden van het Leidsch Studenten Corps, veelal telgen uit het Patriciaat, werd de familie Bosch van Drakestein vermoedelijk als exponent van de Utrechtse en Gelderse Adel weggezet, wier kinderen ‘ergens achter Woerden’ studeerden, bestuursfuncties in het Utrechtsch Studenten Corps bekleedden en na hun afstuderen als reünisten met het USC verbonden bleven.¹⁴ Ze hadden dus alle reden een nieuwe variant op het oude spotlied te bedenken. In plaats van *Meneer Van Wemeldinge* werd nu *de Heer van Wemeldinge / (...)* bezongen.

(d) De statusbeluste gegoede burgerij. Maar waarom moest het 22 jaar duren voordat de Heerlijkheid Wemeldinge van de hand werd gedaan? Na de dood van Jhr. Frederik hertrouwde de 34-jarige Douairière Bosch van Drakestein (1880-1973) in 1915 met de 26-jarige sportsman Arnoud Grothe (1889-1932), zoon van de burgemeester van Soest. Hoewel niet van adel waren bruid en bruidegom in het trotse bezit van vijf achternamen, respectievelijk Rouppe van der Voort en Loten van Doelen Grothe. Ik vermoed dat zij daarenboven als deel van haar bruidsschat de pseudo-adellijke titel *Heer van Wemeldinge* heeft ingebracht, behorende bij de Heerlijkheid die ze van Jhr. Frederik geërfd had. Maar de vreugde was van korte duur. In 1932 kwam Arnoud Grothe, ambteloos burger, bij een auto-ongeval om het leven tijdens de Elfde Autorally van Monte-Carlo. In 1933 werd de Heerlijkheid door zijn weduwe verkocht. Het is denkbaar dat dit veelbesproken intermezzo, van 1915 tot 1932, heeft bijgedragen aan het voortbestaan van het Leidsche spotlied.

(e) De homoseksuelen. Onder het pseudoniem Veritas werd in 1914 door Carel J.J. Sixma baron van Heemstra (1869-1945) een pamflet geschreven tegen het nieuwe artikel 248bis van het Wetboek van Strafrecht (dat van kracht is geweest van 1911 tot 1971). Het wetsartikel verbood meerderjarigen (21 jaar en ouder) *homoseksuele* omgang met minderjarigen te hebben, terwijl *heteroseksuele* omgang met jeugdigen vanaf 16 jaar onbestraft bleef. Vervolgens was de baron, oud-ritmeester bij de Cavalerie, in 1920 betrokken bij een homoseksueel zedenschandaal in Den Haag, wat hem op gevangenisstraf kwam te staan.¹⁵ Hij heeft zichzelf (en zijn eerbiedwaardige familie) dus nogal te schande gezet. Gevoed door opvattingen over de toelaatbaarheid van homoseksualiteit, over de onaantastbaarheid van wetten en over de merites van de Adellijke Stand hebben Leidsche studenten vervolgens de informele afweging gemaakt in hoeverre de baron ook nog eens aan de muzikale schandpaal moest worden gezet: niet met schijtpoep of met bloemkool maar met de zedeloze slotregel: (...) / *Sixma baron van Heemstra*.

(f) De adel en het Utrechtsch Studenten Corps. Volgens Joost Prinsen (eindnoot 2) figureerde voornoemde familienaam ook in een andere variant, waarmee men de adellijke leden en reünisten van het USC voor schut trachtte te zetten. Dat waren twee vliegen in één klap: op die manier werd geïnsinueerd dat het USC een broeinest van adellijke homoseksuelen of Utrechtenaren was.

(g) De boerenstand. Verder bestaat er nog de variant: *Arend Braat uit Hekelingen / Die zat op de plee te zingen/ Bloemkool, geef mij maar bloemkool*. Hij was van 1919 tot 1937 lid van de Tweede Kamer, had lak aan alle etiquette, verdedigde de belangen van de boeren en was vurig pleitbezorger van de afschaffing van de zomertijd.¹⁶ Deze lomperik uit Hekelingen (Voorne-Putten) was dus een welkom mikpunt van spot voor de beschaafde stedelijke patriciërs in het LSC.

(h) De (gegoede) Leidse burgerij. Ook maakt Heldring (eindnoot 1) nog gewag van een gelegenheidsliedje dat niet in Hollandse draf maar in Franse galop gaat. Gekruid met iets van leedvermaak luidde het liedje wellicht: *August' Elle Remariengen / zat op het secreet te ziengen / Schijtpoep, 'k zit in de schijtpoep*. Andersgezegd: je suis dans la merde [ik zit in de narigheid]. Er waren twee herensociëteiten in Leiden. August L. Reimeringer (1860-1937) was voorzitter van de besloten burgersociëteit Amicitia (opgericht in 1768). Dat was dus de verfoeide tegenhanger van de studentensociëteit Minerva (LSC).

NADER ONDERZOEK. Het hier gepresenteerde essay, voortgekomen uit een zoektocht op internet, heeft een tentatief karakter. Het biedt hypothesen over de ontstaansgeschiedenis van het spotlied en van de varianten die door Heldring (1998) en Prinsen (2005) verzameld zijn. Om die hypothesen te toetsen, zou men nader literatuur- en archiefonderzoek moeten ondernemen, aangevuld met onderzoek naar de informele overlevering binnen de Koninklijke Landmacht,

binnen het Leidsche en het Utrechtsche Studenten Corps en binnen de bijbehorende reünistennetwerken. Een voor de hand liggende vraag is bijvoorbeeld of de hier ten tonele gevoerde ‘slachtoffers’ een universitaire opleiding hebben genoten, of dat bijgeval in Leiden dan wel Utrecht was en of zij lid dan wel bestuurder zijn geweest van het studentencorps aldaar.

De kern van het spotlied is het rijmwoord aan het eind van de eerste versregel. Dus is het interessant om ook andere, reeds bestaande rijmwoorden in kaart te brengen, zoals *Grevelingen*. De West-Vlaamse havenstad Grevelingen (Gravelines) was een Heerlijkheid die sinds Lodewijk XIII tot het persoonlijke, feodale bezit van het Franse koningshuis behoorde (Dupas 1981, p. 38-9).¹⁷ In 1658/59 werd het stadje veroverd en geannexeerd door de Franse staat. Als de Hollanders of Vlamingen behoefte hadden aan een spotliedje op de Fransozen, zouden ze hun pijlen dus kunnen richten op: *Lodewijk van Grevelingen / Die zat op de plee te zingen / (...)*. De slotregel van zo’n lied zou bijvoorbeeld kunnen verwijzen naar de vermeende geestestoestand van de Franse monarch: (...) / *Tête, j’ai perdu la tête* (of: Hoogheid, ik ben mijn hoofd kwijt). Verder is er nog een familienaam die als rijmwoord in aanmerking komt: de hoogwaardigheidsbekleder en topdiplomaat *Hiëronymus van Beverningh* of *Beverningk* (1614-1690).¹⁸ Zijn vriend, de anti-orangistische raadpensionaris Johan de Witt, werd in het Rampjaar 1672 gelyncht. Zelf werd hij in 1673 benoemd tot curator van de Leidse universiteit.

Of was er in de Regententijd nog een feodale *Ambachttheer of –vrouwe van Wemeldinge* die met een spotlied bezongen kon worden? Isabella Westerwijk, een rijke weduwe, was getrouwd geweest met Johan Rontvis (1680-1735), Heer van Wemeldinge en lid van de vroedschap van Goes. In 1739 hertrouwde ze, op 57-jarige leeftijd, met een ander lid van de vroedschap, de 35-jarige stadsarts Pieter Coomans (1703-1757), die daarmee dus Heer van Wemeldinge werd. Beide voornoemde heren waren betrokken bij een onverkwikkelijke kongsie voor de onderhandse verdeling van openbare ambten.¹⁹ Na de dood van Pieter gingen de heerlijke rechten (waaronder het Plantrecht) naar zijn broer Jacobus (1710-1771), die in 1759 aan de dorpingen 160 iepen schonk, te planten langs de Dorpsstraat. Twaalf jaar later erfde zijn zuster Maria (1717-1791) de heerlijke rechten van Wemeldinge. Zij liet de bomen weer rooien omdat ze afbreuk deden aan haar Windrecht.²⁰ In de Bataafse Republiek (1795), vier jaar na haar dood, werden alle heerlijke rechten afgeschaft. Voor de revolutionaire Patriotten kan de Heer van Wemeldinge dus ook symbool hebben gestaan voor de ondergang van het feodale systeem en van de regentenkliek, met zijn vriendjespolitiek en nepotisme.

¹ J.L. Heldring (1998). Dezer dagen. Columns in *NRC Handelsblad* 1991-2012. 4/9/1998 (Url: https://www.dbnl.org/tekst/held004deze01_01/held004deze01_01_0697.php) 2/10/198 (Url: https://www.dbnl.org/tekst/held004deze01_01/held004deze01_01_0701.php) 9/10/1998 (Url: https://www.dbnl.org/tekst/held004deze01_01/held004deze01_01_0703.php)

² Joost Prinsen (2005). Columns in het *Leidsch Dagblad*. 14/5/2005 (Url: <https://leiden.courant.nu/issue/LD/2005-05-14/edition/0/page/2>) en 28/5/2005 (Url: <https://leiden.courant.nu/issue/LD/2005-05-28/edition/0/page/2>). Zie ook het weblog van Maarten van Thiel (30/4/2010). Url: <https://kookenz.blogspot.com/2010/04/koninginnedag.html>.

³ Tweede Hongaarse Rapsodie (circa 1851). Url:

<https://www.youtube.com/watch?v=6ROt2ADKY8I>

⁴ <http://www.liederenbank.nl/liedpresentatie.php?zoek=80146&lan=nl>

⁵ *Voorschrift Trompetsignalen voor wielrijders, cavalerie en bereden artillerie* (KMA 1932, voortbouwend op de *Trompetsignalen Cavalerie* uit 1917). Url (geopend in MICROSOFT BING): <https://www.militaireruitersport.nl/file.php?id=225&chk=201afa7ac2a9bb9>

⁶ Excuus, ik zal het maar meteen bekennen: uit mijn vaders mond klonk de meest extreme vorm van waterige verdunning (spuitpoep). Dat woord spreekt zeer tot de verbeelding maar ik ben netjes opgevoed en kan het buiten de huiselijk kring niet over mijn lippen krijgen.

⁷ Bijvoorbeeld: *Als je niet opstaat, blijf je maar liggen, maar de gevolgen zijn dan voor jou!* Met als vulgaire variant: *Op de heide zal ik je donderen, op de heide donder ik jou.* Url:

-
- <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/03/24/hoer-marjanneke-soldaat-hielp-met-de-taptoe-7543685-a1551771> (Karel Knip 24/3/2017)
- ⁸ <https://www.kasteelvanbreda.nl/Kasteelvanbreda.nl/collectie/sculpturen-ornamenten-en-monumenten/officieren/16-historie-kma/gouverneurs/129-everdingen>
- ⁹ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Heerlijkheid_\(bestuursvorm\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Heerlijkheid_(bestuursvorm))
- ¹⁰ https://nl.wikipedia.org/wiki/Achter_de_Dom_7 (Huis Grothe te Utrecht). De vader van Alexander Lodewijk, Laurens Clarus Eliza Grothe (1785-1835), was kanunnik ten Dom. Zie ook *Het kapittel en zijn leden*. Url: <https://hetutrechtsarchief.nl/onderzoek/resultaten/archieven?mivast=39&mizig=210&miadt=39&miaet=1&micode=216&minr=870981&miview=inv2&milang=nl>
- ¹¹ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Grothe>. Het Utrechts Archief te Utrecht, BS Overlijden Burgerlijke Stand van de gemeenten in de provincie Utrecht 1811-1902, Zeist, archief 481, inventarisnummer 1248-04, 12-02-1900, Zeist 1900, aktenummer 22. Url: <https://www.openarch.nl/hua:9836BFDC-573C-49E8-A671-D6E465C151D0/nl>
- ¹² <https://ia902804.us.archive.org/24/items/DeWapensVanDenTegenwoordigenEnDenVroegerenNederlandschenAdel/Rietstap1890DeWapensVanDenNederlandschenAdel.pdf> (p. 414).
- ¹³ <https://www.joodserfgoedrotterdam.nl/eduard-koopman-ambachtsheer-van-het-eiland-rozenburg-en-heer-van-wemeldinge/>
- ¹⁴ Vergelijk: <https://corpsmuseum.nl/mediabank/detail/741c183c-6859-91b0-ddec-aa4839a4ffa2> (L.R. Bosch van Drakestein). Zie ook het ledenarchief van een Haarlemse herensociëteit (Url: <http://tmb.x-cago.com/>).
- ¹⁵ Theo van der Meer en Paul Snijders (2002). ‘Ernstige moraliteits-toestanden in de residentie’. Een ‘whodunnit’ over het Haagse zedenschandaal van 1920. *Pro Memorie 4:2*, 373-407. Url: https://promemorie.aup.nl/files/documents/15667146.pinn.LR_pm20022.pdf
- ¹⁶ https://www.parlement.com/id/vg09lkym8eqy/a_arend_braat
- ¹⁷ G. Dupas (1981). *Histoire de Gravelines*. Westhoek-Editions. Url: <http://excerpts.numilog.com/books/9782903077204.pdf>
- ¹⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Hieronymus_van_Beverningh
https://www.dbnl.org/tekst/aa_001biog02_01/aa_001biog02_01_0678.php
- ¹⁹ R. Broersma & R. Fruin (1902). Correspondentiën in steden van Zeeland. *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap. Deel 23*. Url: https://dbnl.org/tekst/bij005190201_01/bij005190201_01_0007.php.
- ²⁰ https://www.monumentaltrees.com/nl/nld/zeeland/kapelle/8967_dorpsstraat/